

Andrzej Michalski

XVII Powszechny Zjazd Historyków Polskich - Kraków, 15-18 września 2004 r.

Słupskie Studia Historyczne 12, 288-299

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

reuth. Zbiór ten pod nazwą *Ost-Dokumentation* składa się z kilku tysięcy relacji. Należy jednak podchodzić do nich bardzo krytycznie.

Pozytywnie należy ocenić fakt, że instytucja Kulturstiftung der deutschen Vertriebenen w Bonn, do czasu transformacji w Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej raczej niezbyt przychylna Polsce, zaproponowała polskiemu historykowi wydanie na ten temat publikacji naukowej. Jest to tym bardziej godne podkreślenia, że prezentowane źródła i opinie autora nie podtrzymują błędnych, lecz wygodnych dla niemieckiej strony sądów, a problem ten stawiają w faktycznym świetle.

Opracowanie Witolda Stankowskiego uznać zatem należy za publikację godną uwagi tym bardziej, że dotyczy ona zagadnienia trudnego dla obu stron.

MARIAN MROCZKO
PAP Słupsk

* * *

XVII Powszechny Zjazd Historyków Polskich – Kraków, 15-18 września 2004 roku

Przedstawiciele Koła Naukowego Pomorskiej Akademii Pedagogicznej: Andrzej Michalski, Paweł Kopczyk, Joanna Chołys i Krzysztof Pietrzycki wzięli udział w *XVII Powszechnym Zjeździe Historyków Polskich*, który odbył się w dniach 15-18 września 2004 r. w Krakowie. To miasto po raz czwarty stało się miejscem obrad historyków. W roku 1880 odbył się w Krakowie pierwszy w dziejach Polskiego Towarzystwa Historycznego tzw. Zjazd Długoszowi. Po dwudziestu latach Kraków gościł uczestników III Zjazdu, obradującego z okazji jubileuszu 500-lecia odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ponownie do Krakowa zaproszono historyków na pamiętny VII Zjazd, odbywający się w 1958 roku na fali odwilży popaździernikowej.

Po upływie czterdziestu sześciu lat, na progu XXI stulecia, krakowskie środowisko historyczne z woli Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Historycznego podjęło trud zorganizowania XVII Zjazdu. W gronie jego współorganizatorów znalazły się następujące uczelnie i instytucje: Uniwersytet Jagielloński, Akademia Pedagogiczna im. KEN, Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, Instytut Pamięci Narodowej (Biuro Edukacji Publicznej), Gmina Kraków, Fundacja Dokumentacji Czynu Niepodległościowego, Międzynarodowe Centrum Kultury Kraków, Stowarzyszenie Archiwistów Polskich.

Honorowy patronat nad Zjazdem objął prezydent RP Aleksander Kwaśniewski, zaś Komitet Honorowy tworzyli: Jerzy Adamik – wojewoda małopolski, Janusz Sepioł – marszałek województwa małopolskiego, Jacek Majchrowski – prezydent miasta Krakowa, Franciszek Ziejka – rektor UJ, Michał Śliwa – rektor AP.

Wsparcie finansowe Zjazdu pochodziło z następujących instytucji: Ministerstwa Nauki i Informatyzacji, Edukacji Narodowej i Sportu, Kancelarii Prezydenta RP oraz Urzędu Miasta Krakowa. Pewne środki finansowe przekazali niektórzy sponsorzy, w tym wydawnictwo *Nova Era*. Patronat medialny nad Zjazdem pełniły: TVP, TVP POLONIA, TVP3, czasopismo „Mówią Wieki”. W codziennej prasie krakowskiej ukazywały się teksty informacyjno-wspomnieniowe na tematy zjazdowe, a „Dziennik Polski” wydał w tym celu specjalny dodatek.

W składzie 29-osobowego Komitetu Organizacyjnego XVII Zjazdu znaleźli się przede wszystkim historycy z dwóch największych uczelni humanistycznych Krakowa: Uniwersytetu Jagiellońskiego i Akademii Pedagogicznej. Nie zabrakło w nim także przedstawicieli innych instytucji oraz studentów. Na czele Komitetu stanął tandem wytrawnych badaczy i sprawnych organizatorów: prof. Andrzej Chwalba z UJ i prof. Feliks Kiryk z AP. Odpowiedzialną i czasochłonną funkcję sekretarzy pełnili dr Piotr Trojański (AP) i dr Marta Kurkowska-Budzan (UJ), która jednak z przyczyn zdrowotnych musiała odejść, a zastąpiła ją studentka Dagmara Haręza (przewodnicząca Koła Naukowego Historyków UJ).

Prace nad programem Zjazdu trwały wiele miesięcy. Ukierunkowała je Odezwa Zjazdowa Zarządu Głównego PTH, w której podkreślono, że Zjazd u progu XXI stulecia, w okresie decydującym o miejscu Polski w jednoczącej się Europie, powinien podjąć problematykę ważną dla przyszłości naszego państwa i narodu. Stąd zrodziła się myśl przewodnia obrad ujęta w słowach: *Tradycja a nowoczesność – tożsamość*.

W odezwie przypomniano fundamentalną tezę, iż ustalenia historii należą do podstawowych czynników samookreślenia człowieka w jego wymiarze indywidualnym i społecznym.

Uznano, że podczas obrad należy szukać odpowiedzi na pytanie, czy i w jakim stopniu obecna historiografia polska spełnia powyższą powinność. W związku z tym wyszczególniono kwestie, którymi Zjazd powinien się zająć. Stwierdzono, że oprócz wybranych epizodów z przeszłości Polski i Polaków trzeba na obradach omawiać zagadnienia globalne, a zwłaszcza dotyczące konfliktów cywilizacyjnych, zagrożeń i nadziei ludzkości. Na uwagę zasługuje też problem jedności Europy, powstawanie i przemiany jej różnorodności etnicznej i kulturowej, rola dawnych i nowych stolic Europy, znaczenie regionów centralnych i peryferyjnych, dylematy tożsamości europejskiej i jej odmiany. Należy zarazem podjąć próbę oceny przełomu politycznego w krajach środkowej i wschodniej części kontynentu w latach 80. i 90. minionego stulecia.

Odezwa sugerowała, aby Zjazd nie pominął losów zwykłego człowieka w przeszłości (*homo historicus*), jego religijności i spraw życiowych, dobrobytu, rozrzutności i skąpstwa, także głodu, biedy i innych ludzkich nieszczęść, zarazem jednak zabawy i różnorodnych form spędzania wolnego czasu.

W obradach nie mogło zabraknąć miejsca dla ważkich zagadnień warsztatowych i teoretycznych uprawiania zawodu historyka w świecie komputerów oraz cyfrowego zapisu słowa, dźwięku i obrazu, dla powiązań historii z literaturą i sztuką, edukacją i popularyzacją wiedzy historycznej.

W bloku tematycznym *O nas bez nas* przewidziano głosy historyków spoza Polski i badaczy ze środowisk polskiej emigracji, zajmujących się przeszłością naszego państwa i narodu. Postanowiono z uwagą wysłuchać ich opinii na temat losu Polaków w dawnych i nowszych czasach, osiągniętego dorobku kulturalnego i cywilizacyjnego Polski, jej miejsca w świecie współczesnym.

W toku wielu dyskusji, konsultacji i polemik, prowadzonych regularnie w gronie osób tworzących Komitet Organizacyjny XVII Zjazdu, niejednokrotnie z udziałem władz PTH oraz w obecności przedstawicieli większości krajowych Instytutów Historycznych, konkretyzował się porządek tematyczny Zjazdu i jego struktura organizacyjna. W rezultacie powstał bogaty, urozmaicony i wielowątkowy program, którego realizację rozłożono na cztery dni.

Za przygotowanie i przebieg obrad odpowiedzialnych było blisko 50 moderatorów. Referaty i koreferaty przygotowało prawie 120 osób. Większość tekstów znalazła się na stronie internetowej Zjazdu. Przewidziano w sumie 14 sympozjów i 8 paneli. Większość z nich zorganizowano w tych samych godzinach i w różnych punktach miasta, co powodowało konieczność wyboru najbardziej interesującej daną osobę problematyki.

W pierwszym dniu Zjazdu (15 września) odbyły się ***Otwarte przedzjazdowe spotkania sesyjne PTH***. Wśród nich na szczególną uwagę zasługiwały obrady prowadzone przez prof. M. M. Drozdowskiego, poświęcone planowi *Burza* i Powstaniu Warszawskiemu. Do dużej sali konferencyjnej PAU – miejsca obrad – przybyło wielu zainteresowanych. Również sesje pt. ***Poetyki dyskursów w dziejach myśli społecznej i politycznej, Nauki dające poznawać źródła historyczne i Wojna jako przedmiot badań historyka*** przyciągnęły uwagę sporej grupy uczestników.

Ponadto w pierwszym dniu Zjazdu, w ramach tzw. ***otwartych imprez towarzyszących***, o godzinie 15.30 odbył się w auli im. ks. Józefa Tischnera na UJ panel historyków i polityków pt. ***Polityka w czasie wielkiego przełomu 1989-1990***. Moderował ją prof. R. Legutko, filozof z UJ. Starli się na nim prof. P. Wandycz oraz dwaj politycy, którzy zwykle cedzą, ale też cyzelują słowa, czyli prof. B. Geremek i T. Mazowiecki, oraz chyba największy erudyta pośród *ksiąząt* Kościoła katolickiego abp J. Życiński – metropolita lubelski.

Półtorej godziny później w Collegium Maius UJ (przy ul. Jagiellońskiej 15) została otwarta, zorganizowana przez prof. F. Ziejkę, rektora UJ, prof. S. Waltosia, dyrektora Muzeum UJ oraz prof. A. Chwalbę, prezesa Krakowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego, wystawa nosząca tytuł: ***Aleksander Gieysztor (1916-1991). In quinto anniversario mortus. Dokumenty, fotografie, pamiątki ze zbiorów Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego***. Wystawę w całości poświęcono prof. A. Gieysztorowi, który był nie tylko wybitnym mediewistą, dyrektorem Zamku Królewskiego w Warszawie (w latach 1980-1991), powstańcem warszawskim, ale przede wszystkim przez całe dziesięciolecie – autorytetem moralnym dla wielu Polaków.

Także w pierwszym dniu Zjazdu zwołano uroczystą sesję Rady Miasta Krakowa, na którą zaproszono Komitet Organizacyjny i innych gości. Podczas posiedzenia głos kolejno zabierali: przewodniczący Rady Miasta dr inż. P. Pytko, prezydent Kra-

kowa prof. J. Majchrowski, wiceprzewodniczący Komitetu Organizacyjnego prof. F. Kiryk, przewodniczący tegoż Komitetu prof. A. Chwalba. Oprawę muzyczną spotkania zapewnił występ chóru *Quattro Voci* pod kierownictwem Artura Sędzielarza.

Dopełnieniem pierwszego dnia Zjazdu była projekcja filmu *Warszawa – Berlin – Praga. Wyciąg do wolności*, która odbyła się w klubie studenckim *Rotunda*, mieszczącym się przy ul. Oleandry 1.

My z bogatej listy wybraliśmy sesję **Wojna jako przedmiot badań historyka** oraz spotkanie sesyjne poświęcone planowi *Burza* i Powstaniu Warszawskiemu.

Następnego dnia rano kardynał F. Macharski odprawił w kościele akademickim św. Anny mszę świętą dla uczestników Zjazdu. Po niej o godzinie 9.00 w Filharmonii im. K. Szymanowskiego uroczystie otwarto XVII Powszechny Zjazd Historyków Polskich. Przesłanie prezydenta RP Aleksandra Kwaśniewskiego do uczestników obrad odczytała minister B. Labuda. Przemawiali też inni goście, m.in.: marszałek Sejmu J. Oleksy, marszałek województwa małopolskiego J. Sepioł, prezydent Krakowa prof. J. Majchrowski, wojewoda małopolski J. Adamik, rektor AP prof. M. Śliwa, aktualny prezes PTH prof. K. Mikulski, były prezes PTH prof. W. Wrzesiński.

W wystąpieniu profesora W. Wrzesińskiego, oceniającego pozycję i kondycję nauki historycznej w minionych latach, znalazły się akcenty krytyczne i samokrytyczne. Wybitny historyk zauważył, że *nie potrafiliśmy utrzymać rzeczywistego szerokiego zainteresowania historią ani też odzyskać należnego miejsca w edukacji szkolnej. To nie tylko wysokie ceny książek decydują, że czytelnictwo książki historycznej poważnie zmniejsza się z roku na rok. Nawiązując do sytuacji politycznej w Polsce i nierzadko instrumentalnego korzystania z wiedzy historycznej przez ludzi polityki, przyznał, że dla uważnych obserwatorów życia politycznego nietrudny do dostrzeżenia jest lęk wielu polityków, niepewnych swoich racji przed wyrokami historii. Takie postawy przynoszą różnorakie naciski polityczne i ideologiczne na historyków co do formułowania ocen i to nie tylko w zakresie historii najnowszej. Według prof. W. Wrzesińskiego: Historia jest nie tylko zwykłym zawodem wśród wielu innych. W istocie stanowi wielopłaszczyznową misję. Od jej wypełnienia zależy dzisiaj nie tylko zrozumienie przeszłości, ale i to, jakie będą nowe pokolenia, jakie systemy wartości będą one nosiły. Ponadto uczony przekonywał słuchaczy, że Historia, aby mogła spełniać swoje zadania, musi być znana, rozumiana, nieksenofobiczna, pozbawiona megalomanii narodowej i przede wszystkim musi opierać się na prawdzie, bez względu na to, jak ona może być trudna, a czasem i bolesna.*

Podczas uroczystości w Filharmonii wręczono *Księgę jubileuszową* emerytowanemu profesorowi Uniwersytetu Yale (USA), doktorowi honoris causa kilku uczelni, w tym Uniwersytetu Jagiellońskiego – Piotrowi Wandyczowi. Prof. Wandycz urodził się w 1923 r. w Krakowie. W czasie wojny służył w polskiej armii w Wielkiej Brytanii w stopniu podporucznika. Po wojnie większość życia spędził w USA, gdzie uzyskał obywatelstwo tego kraju i wykładał na takich uniwersytetach, jak Indiana, Yale, Columbia. Dorobek naukowy prof. Wandycza jest imponujący: ponad 400 publikacji, w tym 24 książki. Jego *Cena wolności. Historia Europy Środkowo-Wschodniej od średniowiecza do współczesności* uznana jest przez wielu historyków za najlepszą syntezę dziejów Polski, Węgier i Czech.

Bardzo trafnie prof. P. Wandycz scharakteryzował w 2000 r. podczas nadania mu tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego prof. J. Gierowski, były rektor UJ, znawca epoki saskiej: *Pomiędzy historykami polskimi, którzy wskutek wydarzeń wojennych czy później rządów komunistycznych znaleźli się na obczyźnie, mało było równie oddanych sprawie polskiej i uczyniło tak wiele dla dobra naszego narodu, jak profesor Piotr Wandycz*. Prof. Gierowski przyznał, że prof. Wandycz jest dzisiaj najwybitniejszym polskim badaczem XX wieku.

Księga jubileuszowa dedykowana prof. Wandyczowi zawiera kilkadziesiąt artykułów znakomitych historyków, np. prof. W. Wrzeńskiego, prof. M. Kuli, ks. prof. R. Dzwonkowskiego czy prof. J. Kulczyckiego z USA.

W swoim okolicznościowym wystąpieniu prof. Wandycz ukazał m.in. stosunek do Polski i jej dziejów prezentowany na amerykańskich uniwersytetach. Stwierdził, że *historia Polski znajduje się na obrzeżu zainteresowań w Stanach Zjednoczonych. Ponadto społeczeństwo amerykańskie jest ahistoryczne, zaś dzieje Polski zawsze stały w cieniu historii Rosji*.

Na zakończenie ceremonii otwarcia bardzo ciekawy wykład inauguracyjny wygłosił brytyjski historyk prof. N. Davies, stwierdzając m.in.: *Dzisiaj odbywają się w Krakowie dwa zjazdy: ten, w którym uczestniczę, oraz medyków sądowych. Obie profesje łączy to, że zajmują się z reguły zmarłymi. Historycy i patologowie wiedzą o nich niemal wszystko, tyle że za późno*. W dalszych wywodach zachęcał słuchaczy do poszukiwania własnej tożsamości, zaś profesjonalnych historyków do podejmowania rzetelnych badań nad bohaterami ich studiów historycznych. Przestrzegął zarazem przed pokusą nadmiernego przywiązania się do przynależności narodowej. Przeprowadził też analizę dwóch rodzajów patriotyzmu: prawdziwego i fałszywego. Na potwierdzenie przywołał powojenne epizody z dziejów Polski.

W południe, po zakończeniu ceremonii w Filharmonii, wystrzał armatni oddany przez Bractwo Kurkowe pod Wieżą Ratuszową na krakowskim Rynku oznajmił początek Zjazdu. Jednocześnie przypominał, iż zaczyna się czas nie tylko obrad, ale i rozrywki, spotkań, zwiedzania.

Od godziny 13.00 w auli Akademii Pedagogicznej przy ul. Podchorążych 2 rozpoczęły się z pełnym rozmachem obrady zjazdowe. Tematem głównym tego popołudnia był ***Czas wielkiego przełomu: społeczeństwo, gospodarka i kultura państw Europy Środkowowschodniej 1989-1990***. Moderatorami dyskusji byli prof. T. Gąsowski i dr hab. P. Machcewicz.

Temat ten był oddzielnie dyskutowany w dwóch panelach: pierwszym zatytułowanym ***Rok 1989 w Europie Środkowo-Wschodniej: mechanizm i natura przełomu*** oraz drugim ***Pamięć historyczna 15 lat po upadku komunizmu***. W dyskusji uczestniczyli m.in. prof. A. Paczkowski, dr hab. A. Dudek oraz prof. W. Roszkowski. Dopełnieniem omawianej problematyki była otwarta o godzinie 18.00 w Akademii Pedagogicznej wystawa ***Peerel – tak daleko, tak blisko***.

Równolegle obradowano w trzech sympozjach. Miejscem obrad pierwszego z nich ***Rodzina – prywatność – intymność*** było audytorium im. Wincentego Danka w Akademii Pedagogicznej, zaś jego moderatorami byli prof. A. Tarnowska, prof. A. Walaszek, dr D. Kałwa. Wygłoszone zostały następujące referaty: prof. C. Kukło,

Odmienność rytmów rozwoju? Rodziny europejskie, rodziny polskie na przełomie XVIII i XIX wieku; prof. A. Tarnowska, dr K. Sierakowska, *Rodzina nowoczesna? Stare i nowe wzorce i obyczaje rodziny inteligenckiej w Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej*; prof. J. Żarnowski, *Akomodacja czy szok? Rodzina w czasach cywilizacyjnego przyspieszenia: Europa 1918-1989*; prof. G. Borkowska, *Rodzina mityczna – archetypy rodzinne w polskiej literaturze XIX i XX wieku*; dr I. Kurz, *Zamknięci w czterech ścianach? Przestrzeń prywatna i życie rodzinne w polskim filmie powojennym*; dr D. Kałwa, dr B. Klich, *Życie prywatne w PRL. Dwugłos krakowski o rodzinie i prywatności*; prof. I. E. Kotowska, *Europejskie modele rodziny w dobie transformacji*.

Moderatorami drugiego sympozjum, zatytułowanego **Wędrówka i entogeneza. Świt narodów nie tylko europejskich**, które odbywało się w sali 30 Collegium Novum UJ, byli profesorowie M. Salomon i J. Strzelczyk. Sympozjum zostało podzielone na trzy części. W części pierwszej, poświęconej epokom, głos zabrali: prof. E. Wipszycka-Bravo, *Starożytność*; prof. J. Strzelczyk, *Średniowiecze*; prof. S. Grzybowski, *Czasy nowożytne*; prof. A. Sakson, *Epoka współczesna*. W części drugiej poświęconej metodom głos zabrali: prof. J. Kolendo, *Punkt widzenia historyka*; prof. M. Parczewski, *Punkt widzenia archeologa*. W części trzeciej – o wędrówce i etnogenezie w świadomości narodów sąsiednich – głos zabierali: prof. Ch. Lübke (Greifswald) – *Niemcy*, dr V. Muska (Bratysława) – *Słowacy i Węgrzy*, prof. W. Duczko (Uppsala) – *Rosjanie i Skandynawowie*. Po każdej części odbywała się ożywiona dyskusja, a podsumował ją na zakończenie sympozjum prof. M. Salomon.

Ostatnie, trzecie sympozjum, zatytułowane **Rozrzutność i skąpstwo w tradycji kulturowej i rzeczywistości**, odbywało się w sali 52 Collegium Novum UJ. Jego moderatorami byli profesorowie J. Tazbir i A. K. Banach. Jako pierwszy z referentów wystąpił prof. M. Drozdowski, omawiając *Stosunek państwa i społeczeństwa do pieniądza w epoce stanisławowskiej*. Po nim głos zabierali: ks. prof. J. Kracik, *Kredyt i lichwa jako zjawiska społeczne*; dr C. Leszczyńska, dr Ł. Lisiecka, *Od banku pobożnego do banków państwowych i prywatnych – banki w Polsce, ich rola ekonomiczna, społeczna i kulturowa*; prof. A. K. Banach, *Centusie krakowscy – charakter czy konieczność*; prof. J. Hoff, *Wzorce i poradniki dobrego gospodarowania adresowane do elit społecznych oraz mieszczan i chłopów w XIX wieku*; prof. W. Molik, *Oszczędność i rozrzutność ziemiaństwa polskiego w zaborze pruskim w XIX stuleciu i na początku XX wieku*.

W tym też dniu o godzinie 16.00 w holu głównym Akademii Pedagogicznej przy ul. Podchorążych 2 został otwarty Salon Książki Historycznej, który zgromadził ponad trzydziestu wystawców z Polski i Niemiec. Obecne były wydawnictwa specjalizujące się w książkach historycznych, np. Bellona, Instytut Pamięci Narodowej, Wydawnictwo Adam Marszałek, Marabut czy Trio, ale również Znak, Wydawnictwa Szkolne PWN, Wydawnictwa Naukowe PWN, Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Wydawnictwo DiG. Nie mniej ciekawie wyglądała oferta mniejszych wydawców, np. wydawnictw uniwersyteckich (m.in. z Krakowa, Wrocławia, Torunia, Katowic), Frondy, „Mówią Wieki”, Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej czy Herder-Institut. Przedstawiona oferta skierowana

była do szerokiego kręgu osób zainteresowanych przeszłością, czyli zawodowych historyków i amatorów historii. Salonowi Książki Historycznej nie towarzyszyły imprezy dodatkowe, np. spotkania z autorami, ale za to wstęp na targi był bezpłatny, a interesujące książki można było nabyć po niższej cenie niż w księgarniach.

Na zakończenie drugiego dnia Zjazdu (o godzinie 20.30) w klubie studenckim *Rotunda* uczestniczyliśmy w spotkaniu z reżyserem Andrzejem Wajdą oraz projekcji filmu *Moje notatki z historii*.

W kolejnym dniu Zjazdu (17 września) stanęliśmy przed koniecznością wyboru z bogatej oferty imprez przygotowanej przez organizatorów. Na ten dzień przewidzieli oni 2 tematy główne obrad, 7 sympozjów oraz 3 wycieczki w ramach imprez otwartych. Można więc było wziąć udział w omawianiu jednego z dwóch tematów głównych: ***Tożsamość europejska i jej odmiany na przestrzeni wieków*** – moderatorami byli profesorowie J. Łaptos i T. Schramm lub ***Historia i jej przekaz dawniej i dziś: od tradycji ustnej do zapisu cyfrowego*** – moderatorzy: profesorowie J. Pomorski i K. Zamorski, albo udać się na zwiedzanie archiwów krakowskich (Archiwum Klasztoru Jezuitów, Archiwum Klasztoru Karmelitów, Archiwum Nauki). Nasza grupa skorzystała z możliwości zwiedzenia niezmiernie ciekawych i rzadko udostępnianych archiwów.

Spotkanie pierwsze odbywało się w audytorium im. Wincentego Danka. Wygłoszone zostały następujące referaty: prof. M. Dumoulin, *Europe une ou multiple. L'identification européenne en tant qu'enjeu de 1900 à nos jours (Europa czy Europy? Zagadnienia tożsamości europejskiej od 1900 r. do dziś)*; prof. T. Schramm, *Wyznaczniki polskiej tożsamości narodowej u progu odzyskania niepodległości*; prof. J. Łaptos, *„Jagiellońskie idee” w polskich koncepcjach integracji europejskiej*; prof. B. Dworski, *Pamięć narodowa i kultura kresów na przykładzie Białorusi*; prof. J. Lewandowski, *„Jesteśmy Estończykami – będziemy Europejczykami”. W cieniu Wielkiej Rosji. Dwa spojrzenia na europejskość Estonii*; prof. D. Agicić, prof. A. Cetnarowicz, *Mosty i przepaście. Kształtowanie się świadomości narodowej oraz idei jedności Słowian południowych w XIX i XX wieku*.

Spotkanie drugie odbywało się w sali amfiteatralnej im. ks. Józefa Tischnera Instytutu Historii. Przedstawiono na nim następujące referaty i prezentacje: prof. J. Pomorski, prof. K. Zamorki, *Wprowadzenie. O historiograficznych sposobach doświadczenia przeszłości*; prof. K. Pomian, *Przeszłość jako przedmiot wiary – przeszłość jako przedmiot wiedzy*; prof. A. Stępnik, prof. R. Stobiecki, *Po co i jak pisać historię? Dyskusje na powszechnych zjazdach historyków polskich*; dr E. Romańska, *Kryzys historii akademickiej – historie niekonwencjonalne*; prof. A. Radomski, *Kulturowe przesłanki obecnego kryzysu narracji historycznej*; prof. W. Wrzosek, *Czy historia ma przyszłość?*; dr A. Ziębińska-Witek, *Wizualizacja pamięci*; dr P. Witek, *Film a historia*; dr M. Wodniak, dr A. Zalewska, *Multimedialny przekaz historyczny*; prof. S. Sierpowski, dr R. Primke, mgr J. Mazurek, *Biblioteki wirtualne – przykład Wielkopolskiej Biblioteki Internetowej*; mgr K. Karauda, *Historia jako przedmiot zdalnego nauczania*.

Miejscem obrad pierwszego sympozjum, zatytułowanego ***Europa Środkowo-Wschodnia – jedność czy różnorodność od X do XVIII wieku?***, była aula AP, a ich

moderatorami – prof. J. Kłoczowski i prof. K. Baczkowski. Sympozjum to podzielono na dwie części. Do części przedpołudniowej wprowadzenie wygłosił prof. J. Kłoczowski referatem *Europa Środkowo-Wschodnia w przestrzeni europejskiej. Wyjaśnienie terminu*. Następnie po nim referowali: prof. A. Podraza, *Miejsce Europy Środkowo-Wschodniej w stosunku do innych wielkich regionów kontynentu (demografia, geografia, tradycja historyczna)*; prof. A. Petneki – koreferat; prof. W. Uruszczak, *Swoistość systemów prawnoustrojowych Europy Środkowo-Wschodniej*; prof. J. Kiaupiene – koreferat; prof. H. Samsonowicz, *Typy rozwoju gospodarczego Europy Środkowo-Wschodniej na tle europejskim*; prof. A. Hryckiewicz – koreferat.

W części popołudniowej referaty wygłosili: prof. W. Iwańczak, *Rola i znaczenie dwóch kręgów cywilizacyjnych. Slavia Occidentalis i Slavia Orientalis w dziejach Europy Środkowo-Wschodniej (okcydentalizacja i bizantyzacja regionu)*; prof. J. Isajewicz – koreferat; prof. K. Ożóg, *Elity intelektualne krajów Europy Środkowo-Wschodniej w późnym średniowieczu i ich horyzonty myślowe*; prof. F. Ulińny – koreferat; prof. S. Bylina, *Różnorodność religijna i wyznaniowa w społeczeństwach Europy Środkowo-Wschodniej*; prof. M. Nodl – koreferat; prof. M. Jaćcov, *Europa Środkowo-Wschodnia a zagrożenie osmańskie w XV i XVII w.*; prof. M. B. Topolska, *Dziedzictwo kultury zachodnioeuropejskiej w Wielkim Księstwie Litewskim i na ziemiach ruskich Korony od XV do XVIII w.*

Drugie sympozjum *Dramat przemocy w perspektywie historyka* odbywało się w audytorium im. Wincentego Danka. Moderatorami byli prof. W. Wrzesiński i prof. J. Chrobaczyński. W dyskusji uczestniczyli: prof. J. Chrobaczyński, prof. M. Kula, prof. J. Kajman, prof. B. Skarga, ks. prof. J. Kracik, dr W. Zamorski, prof. A. Wolff-Powęska, prof. J. Prokop, prof. M. Szyszkowska, prof. T. Goban-Klas, dr J. Macherek, dr Z. Szarota, prof. T. Kisieliński, prof. A. Świderkówna, prof. W. Wrzesiński, prof. K. Kawalec, ks. prof. J. Niewiadomski, prof. T. Grylewicz, prof. A. Rzepiński i A. Wajda.

Trzecie sympozjum *Rządy prawa w przeszłości dalszej i bliższej* odbywało się w sali 52 Collegium Novum. Moderatorami tego sympozjum byli profesorowie W. Uruszczak i D. Malec. Pierwsza część była zatytułowana *O rządach prawa w okresie staropolskim*, druga – *Państwo prawa*. W części pierwszej wygłoszone zostały następujące referaty: prof. S. Grodziski, *O rządach prawa w Koronie*; prof. A. Zakrzewski, *Rządy prawa w Wielkim Księstwie Litewskim: Ideal i praktyka*. Po tem wywiązała się ożywiona dyskusja.

Miejscem obrad czwartego sympozjum *Dawne stolice w nowej Europie* było Międzynarodowe Centrum Kultury, Rynek Główny 25, a moderatorem prof. J. Purchla. Wygłoszono następujące referaty: prof. J. Purchla, *Dziedzictwo – balast czy szansa. Doświadczenia miast środkowej Europy*; prof. J. Rykwert, *Pokusa miejsca – przeszłość i przyszłość miast*; prof. J. Małecki, *Problem stołeczności w europejskiej perspektywie*; prof. K. Schloegel, *Metropolie Europy Środkowej*.

Sympozjum piąte *Człowiek śmiechu i zabawy* odbywało się w I Liceum Ogólnokształcącym im. B. Nowodworskiego, mieszczącym się na przy pl. Na Groblach. Moderatorem dyskusji był prof. C. Robotycki, a referaty wygłosili: dr K. Piątkowski, *Kategorie kultury: śmiech, zabawa, karnawał*; prof. E. Nowina-Sorczyńska,

Formy kultury śmiechu a protesty społeczne; prof. C. Robotycki, *Karnawał jako kategorie interpretacyjne kultury: przykład strajku w Stoczni Gdańskiej – sierpień 1980 r.* Po wygłoszonych referatach odbyła się interesująca dyskusja.

Uczestnicy przedostatniego z przygotowanych na ten dzień sympozjów ***Dzieło sztuki: Źródło ikonograficzne czy coś więcej*** obradowali w sali Fontany Muzeum Historycznego Miasta Krakowa (Krzysztofory), Rynek Główny 35. Moderatorem sympozjum był prof. M. Fabiański, a wygłoszono następujące referaty: prof. M. Bogucka, *Sztuka w historii. Refleksje historyka*; dr Z. Piech, *Jakiej ikonografii potrzebują historycy?*; prof. W. Całus, *Historia sztuki wobec nauk historycznych. Przegląd stanowisk*; prof. J. Harasimowicz, *Historia idei? Historia prawa? Historia sztuki. Polityczno-dynastyczne programy obrazowe doby nowożytnej jako „teksty kultury”*; dr M. Janicki, *Aksjologiczny aspekt ikonografii i epigrafiki w Polsce późnego średniowiecza i wczesnej epoki nowożytnej*; prof. S. Suchodolski, *Czy wyobrażenia na monetach odzwierciedlają rzeczywistość, czy ją kreują?*; dr P. Mrozowski, *Sztuka jako narzędzie władzy*.

Ostatnie w tym dniu było sympozjum ***Judaizm, chrześcijaństwo i islam. Dialog i akulturacja***. Moderatorami dyskusji byli: prof. A. Pankowicz, dr S. Bielański. Wygłoszone zostały następujące referaty: prof. A. Pankowicz, *Akulturracja jako problem badaczy w XIX i XX wieku*; prof. J. Gierowski, *Judaizm w chrześcijańskiej Europie doby nowożytnej*; prof. W. Kobuz-Ciembroniewicz, *Doktryna wieloświatopoglądowości chadecji Konrada Adenauera a kwestia żydowska*; prof. H. Kowalska-Stus, *Stanowisko współczesnej Rosyjskiej Cerkwi prawosławnej wobec Kościoła katolickiego oraz innych wyznań i religii monoteistycznych*; ks. prof. K. Kościelniak, *Świadomość ograniczeń kulturowych wśród muzułmanów jako źródło akulturacji chrześcijańsko-islamskiej*; prof. A. Kapiszewski, *Ludność arabska i imigranci w monarchiach Zatoki Perskiej. Konsekwencje zderzenia kultur i religii*; prof. J. Zdanowski, *Poglądy teologów Amerykańskiego Kościoła Reformowanego na islam a perspektywy dialogu międzyreligijnego*; dr A. Vitale, *Włoska perspektywa stosunków międzynarodowych i międzyreligijnych w basenie Morza Śródziemnego*; dr S. Bielański, *Problem relacji świata chrześcijańskiego i islamu w perspektywie historiografii włoskiej*; prof. T. Waleczny, *Religia w procesach asymilacji: wyznania i bariery*. Podobnie jak na poprzednim sympozjum, po wygłoszonych referatach odbyła się ożywiona dyskusja.

Z przygotowanych przez organizatorów siedmiu sympozjów w tym dniu zdecydowaliśmy się wziąć udział w dwóch: *Człowiek śmiechu i zabawy* oraz *Judaizm, chrześcijaństwo i islam. Dialog i akulturacja*. Po ich zakończeniu udaliśmy się na przygotowane przez organizatorów o godzinie 19.15 zwiedzanie Bazyliki Mariackiej, połączone z koncertem organowym. Na godzinę 21.00 dla najbardziej wytrwałych przygotowano nocne zwiedzanie Krakowa, rozpoczynając marszrutę od pomnika Adama Mickiewicza.

W ostatnim dniu Zjazdu (18 września), w auli Collegium Novum UJ zajmowano się jedynym w tym dniu tematem głównym ***O nas bez nas – historia Polski w opinii historyków obcojęzycznych***. Moderatorami byli prof. W. Molik i prof. H. Żaliński, a referaty wygłosili: prof. M. G. Müller, *Tematy polskie w niemieckiej historiografii*; prof. S. Falkowicz, *Polska problematyka w rosyjskich badaniach historycznych*:

prof. J. J. Kulczycki, *Czego studenci amerykańskich uniwersytetów mogą dowiedzieć się o historii Polski?*; prof. D. Beauvois, *Kilka sylwetek francuskich historyków Polski w XX w.*; prof. A. Nikzantaitis, *Jak może podzielić historia? Historia Rzeczypospolitej Obojga Narodów i dzieje Polski w historiografii i świadomości Litwinów*; prof. L. Zaszkiłniak, *Historia Polski w ukraińskiej historiografii i świadomości społecznej Ukraińców początku XXI wieku*; prof. I. Kovács, *Historia Polski w pracach historyków węgierskich w XX wieku*; prof. J. Vykoukal, *Polska historiografia XX wieku w oczach czeskiego historyka. Historia nowożytna i najnowsza*.

W tym samym czasie odbywały się cztery zaplanowane przez organizatorów sympozja. Pierwsze, zatytułowane ***Idea zjednoczonej Europy w edukacji historycznej w Polsce***, zorganizowano w auli AP. Jego moderatorami byli prof. J. Taternicki i prof. C. Kowarski. Referaty wygłosili: prof. J. Centkowski, *Europejski model edukacji historycznej w świetle zaleceń Komisji Europejskiej i Rady Europy*; prof. M. Kujawa, dr V. Julkowska, *Europejski wymiar polskiej edukacji historycznej*; prof. A. Suchoński, *Dzieje Polski w europejskich podręcznikach historii*; dr J. Mazur, *Problematyka integracji europejskiej na lekcjach historii w świetle dotychczasowych doświadczeń*. W ramach tego sympozjum odbył się również panel: *Reforma nauczania historii w Polsce, jej blaski i cienie w świetle pięcioletnich doświadczeń*, a prowadzącym był prof. J. Maternicki.

Drugie sympozjum, którego miejscem obrad była sala 30 Collegium Novum UJ, przewidziano dla użytkowników archiwów: ***Jakich archiwów potrzebują historycy?*** – moderator prof. D. Nałęcz. Składało się ono z dwóch części. W części pierwszej zatytułowanej ***Niespełnione oczekiwania? Historyk w archiwum*** referaty wygłosili: prof. A. Friszke, *Historycy a archiwum – spojrzenie historyka*; dr Ł. Kamiński, *Jakie archiwa potrzebne są historykom?*; prof. K. Kozłowski, *Historycy a archiwum oczami archiwistów, czy można zaspokoić wszystkie oczekiwania historyków, jakie są ograniczenia i jakie je przelamać?*; prof. M. Kula, *Coś trzeba czasem zmienić nawet w archiwach*; prof. A. Paczkowski, *Archiwa po 1989: czego szukamy, co znajdujemy?*; dr A. Biernat, *Archiwa w służbie historyków, nowe metody informacji i udostępniania*.

W części drugiej zatytułowanej ***Co będzie wiadomo o przeszłości na podstawie źródeł archiwalnych dziś zgromadzonych*** referaty wygłosili: prof. N. Davies, *Czy zmierzch archiwaliów w badaniach historycznych?*; dr A. Kuleczka, *Teoria gromadzenia archiwaliów wobec problemów współczesności i przyszłości*; prof. H. Robótka, *Zasady wartościowania dokumentacji tradycyjnej i elektronicznej a potrzeby badań obecnych i przyszłych*; mgr R. Wojtkowski, *Co warto zachować dla przyszłych pokoleń – dylematy archiwisty*.

Trzecie sympozjum, składające się z trzech części, adresowane było do przewodników turystycznych, a jego tytuł brzmiał: ***Nie zgubić się w historii. Doświadczenia przewodników w mieście historycznym***. Jego moderatorami byli dr hab. P. Krasny, dr J. Basisto, J. Lentocha, a odbywało się ono w sali 52 Collegium Novum UJ. W części pierwszej, zatytułowanej ***Miasta zabytkowe w edukacji historycznej (z doświadczeń krakowskich)***, wygłoszono następujące referaty: dr P. Krasny, *Zabytki Krakowa – historia sztuki polskiej w pigułce?*; prof. S. Waltoś, *Miasto zabytkowe – atrakcja czy utrapienie?*; prof. A. Włodarek, *Czy katalog zabytków*

Krakowa może być przewodnikiem turystycznym?; ks. prof. G. Ryś, *Pielgrzymowanie: modlitwa, turystyka, edukacja*; ks. prof. J. Urban, *Katedra krakowska – jeszcze kościół czy już muzeum?*; dr M. Myśliwski, *Rynek krakowski. Z ikonografii legend i mistyfikacji*; mgr M. Median, *Nowa Huta – najstarsza, największa i najpiękniejsza dzielnica Krakowa*.

W części drugiej: **Edukacja przewodników – nowe perspektywy i wyzwania** z referatami wystąpili: prof. D. Quirini-Popławska, *Uniwersyteckie studia kulturoznawcze jako miejsce edukacji przewodników*; mgr A. Garbacz, *Kursy przewodnickie. Z doświadczeń młodych miłośników starych miast*.

Ostatnie z odbywających się tego dnia sympozjum pt. **Historyk a otaczająca go rzeczywistość** adresowane było do studentów. Miejsce obrad to sala amfiteatralna im. ks. Józefa Tischnera, a moderatorzy – D. Haręza, T. Pudłocki, R. Wodniak. W ramach tego przygotowanego przez studentów sympozjum zorganizowano cztery panele. Pierwszy z nich, prowadzony przez L. Sykulskiego i A. Kubalę, zajął się tematem **Rola historyka w kształtowaniu świadomości społeczeństw**, koncentrując się na roli historii w wychowywaniu pokoleń, wpływie historii na tożsamość społeczeństw, przyszłości form przekazu historycznego oraz etyce zawodu historyka.

Moderatorami drugiego panelu – **Mity i mitologia a rzeczywistość historyczna** – byli O. Błyskał, W. Szymborski, A. Weiss, P. Łuczyński. Obrady tego panelu koncentrowały się na następujących zagadnieniach: mechanizmy powstawania mitów, zapotrzebowanie na uproszczoną wizję dziejów, mitologizacja historii, ewolucja odbioru mitu, percepcja poprzez pryzmat mitu oraz kobieta w mitologii zachodu – ozdobnik czy siła sprawcza.

Obrady trzeciego panelu: **Wpływ czynników zewnętrznych na historię** powierzone trzem moderatorom, byli to W. Kudela, I. Mucha, E. Szpak. Skoncentrowano się na poszukiwaniu odpowiedzi na następujące pytania: czy przypadek rządzi historią, czy historia przypadkiem rządzi?, gdy zakładamy, że istnieje prawda w historii, to co może ją zakłócić?, czy powinniśmy w ogóle cokolwiek zakładać?

Ostatni, czwarty panel: **Terroryzm. Droga ku wolności czy autozagładzie?**, w którym moderatorami byli R. Wodniak, P. Zaziębło, S. Pochopień, skoncentrował się na następujących zagadnieniach i pojęciach: terroryzm, terrorysta, różnice pomiędzy działaniami partyzanckimi a terroryzmem, ideały i sposoby myślenia współczesnego terrorysty, przyczyny eskalacji terroryzmu w XX i początkach XXI wieku, konsekwencje wyboru działań terrorystycznych na przykładzie wydarzeń na Bliskim Wschodzie i w Czeczenii oraz obraz wojny terrorystycznej w mediach. Następnie nastąpiło bardzo burzliwe podsumowanie dyskusji. Po jej zakończeniu udaliśmy się do Salonu Książki Historycznej.

O godzinie 18.00 ostatniego dnia XVII Zjazdu odbył się na dziedzińcu Collegium Maius UJ panel z udziałem historyków i dziennikarzy: **Najjaśniejszy Pan. Rzecz o wartości mitu historycznego**. Uczestniczyli w nim prof. S. Grodziski, konsul austriacki w Polsce dr E. Brix, prof. J. Pomorski, dr M. Baczkowski, red. L. Mazan, red. M. Czuma, red. W. Ślusarski, prof. S. Waltoś. Panel prowadził prof. K. Zamorski.

Na zakończenie Zjazdu głos zabrali szefowie Komitetu Organizacyjnego, profesorowie A. Chwalba i F. Kiryk, podsumowując i zamykając 4-dniowe obrady. Ostatnie

słowo należało jednak do prezesa PTH prof. K. Mikulskiego, który podziękował organizatorom za trud i wysiłek włożony w organizację Zjazdu i zaprosił wszystkich zainteresowanych za 5 lat na następny, XVIII Zjazd Historyków Polskich do Olsztyna.

Finałem sobotniego dnia był koncert *Piwnicy pod Baranami*, a następnie spotkanie członków Kół Naukowych z różnych ośrodków akademickich i nocne zwiedzanie miasta.

Na niedzielę 19 września o godzinie 10.00 organizatorzy przygotowali zwiedzanie Krakowa ze studentami historii sztuki UJ. Grupa ta spotkała się pod pomnikiem Adama Mickiewicza. Pod kościołem św. Wojciecha (Rynek Główny) zebrali się zainteresowani zwiedzaniem kościołów krakowskich. Przy schodach Wieży Ratuszowej umówili się uczestnicy wycieczki po fortach krakowskich – należeliśmy do tej grupy. Ostatnie miejsce zbiórki wyznaczone było przy bramie głównej cmentarza Rakowickiego – osoby tam zebrane zwiedzały cmentarz.

XVII Powszechny Zjazd Historyków Polskich przeszedł do historii. Przyniósł on bez wątpienia bogaty plon w postaci wielu oryginalnych ujęć problemów, uporządkowania nader istotnych, choć nieraz skomplikowanych zagadnień i prognoz w wybranych dziedzinach życia.

ANDRZEJ MICHALSKI
PAP SŁUPSK

* * *

Promocja nowego periodyku IPN „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944-1989” oraz inauguracja III cyklu wykładów otwartych – Z materiałów IPN. Gdańsk, 19 stycznia 2005 r.

W dniu 19 stycznia 2005 r. w sali konferencyjno-wystawienniczej IPN im. gen. Nila w Gdańsku-Oliwie odbyła się promocja nowego periodyku IPN „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944-1989”, połączona z inauguracją III cyklu wykładów otwartych *Z materiałów IPN*. Prowadzącym obrady był naczelnik Biura Edukacji Publicznej Oddziału IPN w Gdańsku dr Janusz Marszalec. Rozpoczynając obrady, przedstawił licznie przybyłej publiczności gości z Rzeszowa: dyrektora Rzeszowskiego Oddziału IPN dr. Zbigniewa Nawrockiego, naczelnika Biura Edukacji Publicznej Rzeszowskiego Oddziału IPN dr. Krzysztofa Karczmarskiego oraz specjalizującego się w tematyce działania aparatu bezpieczeństwa – dr. Dariusza Iwaneczko. Dodał, że wszyscy trzej panowie są redaktorami wspomnianego pisma, więc najlepiej i najpełniej je przedstawiają oraz odpowiedzą na ewentualne pytania. Uznał, że nowy periodyk jest bardzo aktualny ze względu na wielkie zainteresowanie problematyką „teczek”.